

Dziecko leworęczne u progu szkoły

Poradnik dla nauczycieli i rodziców

helpbook

FORUM

Spis treści

Wstęp	4
1. Leworęczność u dzieci przygotowujących się do nauki w szkole	5
1.1. U źródeł leworęczności	5
1.2. Leworęczność a lewostronność	5
1.3. Rodzice i nauczyciele – wnikliwymi obserwatorami preferencji lateralnych dziecka	6
1.4. Leworęczne dziecko rozpoczyna naukę w szkole – prawdy i mity	10
2. Organizacja pomocy leworęcznemu dziecku, przygotowującemu się do podjęcia obowiązku szkolnego	11
2.1. Organizacja miejsca do nauki, zabawy i wypoczynku.....	11
2.2. Zakup odpowiednich przyborów i innych przedmiotów codziennego użytku dla dziecka leworęcznego.....	12
2.3. Pisanie – krok po kroku	13
3. Skutki różnego rodzaju nieprawidłowości związanych z leworęcznością	15
4. Propozycje ćwiczeń usprawniających – karty pracy dla dziecka leworęcznego do wykorzystania w przedszkolu lub w domu	17
5. Literatura	30

Wstęp

Leworęczność istniała już w czasach prehistorycznych, o czym świadczą malowidła jaskiniowe oraz uszkodzenia na czaszkach zwierząt, jakie pozostawili leworęczni i praworęczni myśliwi. Zjawisko leworęczności istnieje do dziś i pomimo ogromnych zmian cywilizacyjnych oraz licznych badań i odkryć dotyczących tej tematyki kryje jeszcze wiele tajemnic.

Mówi się, że osoby leworęczne są przedstawicielami największej mniejszości gatunku ludzkiego. Niestety słowo „leworęczność” wciąż jeszcze miewa zabarwienie negatywne, o czym świadczy chociażby powszechnie znane powiedzenie „ma dwie lewe ręce”, oznaczające lenistwo i brak chęci do jakiegokolwiek pracy. Także tłumaczenie tego słowa z różnych języków kojarzy się z nieuzasadnionymi wyjaśnieniami: „gauche” – leworęczność po francusku oznacza tyle co „niezdarny”, „bez ogłady”; to samo oznacza niemieckie „links”; włoskie określenie leworęczności „mancini” oznacza to samo, co „krzywy”, „zdeformowany”, „nieuczciwy”; portugalskie określenie leworęczności „canhoto” oznacza „słaby”, „kiepski”. To brzmi tak, jakby wśród ludzi praworęcznych, czyli tak zwanych „prawych” nie było lenistwa, niezdarności czy nieuczciwości.

Na szczęście dzisiaj ludzi leworęcznych na ogół nie postrzega się jako gorszych, mniej sprawnych i mniej wartościowych. Leworęczność nie ogranicza – przemawiają za tym chociażby genialne osiągnięcia leworęcznych muzyków, rzeźbiarzy, matematyków, sportowców. Leworęczna mama może być wzorem dla swojego dziecka na to, że potrafi prowadzić dom nie gorzej, niż jej praworęczna sąsiadka, a leworęczny tata niejednokrotnie przewyższa talentem i umiejętnościami niejednego praworęcznego przedstawiciela swojej płci. Mało tego – leworęczność bywa darem w sytuacjach wymagających dostosowania się do zmian wynikających z różnych sytuacji życiowych, jak na przykład przy złamaniu dominującej ręki, czy wykonywaniu pracy oburącz. Badania naukowe nad leworęcznością wykazały, że procesy myślenia u osób leworęcznych przebiegają w sposób bardziej wielomodalny i elastyczny, niż u osób praworęcznych. Ponadto ludzie leworęczni z reguły mają lepsze wyczucie odległości niż ludzie praworęczni. Nigdy też nie udowodniono istnienia bezpośredniego związku między leworęcznością a dysleksją.

Niestety leworęczność ma też swoje wady. Badania nad leworęcznością wskazują na to, że osoby leworęczne są bardziej podatne na alergię i astmę niż osoby praworęczne. Ciągłym problemem jest i to, że zdecydowana większość przedmiotów codziennego użytku jest przeznaczona dla ludzi praworęcznych. I o tym trzeba pamiętać, pracując na co dzień z leworęcznym dzieckiem. Aby lepiej zrozumieć, jakie przeszkody musi dziecko leworęczne nieustannie pokonywać, wystarczy, by praworęczny dorosły założył na prawą rękę zegarek i spróbował go nakręcić lewą ręką. Na szczęście coraz więcej producentów różnych przedmiotów uwzględnia preferencje osób leworęcznych i coraz więcej sklepów ma w swojej ofercie towary przeznaczone zarówno dla osób praworęcznych, jak i leworęcznych. W takich właśnie sklepach należy kupować przybory leworęcznemu dziecku, a wszędzie tam, gdzie będzie ono podejmowało czynności związane z uczeniem się, należy odpowiednio organizować najbardziej optymalne warunki do tego procesu, kierując się wiedzą, współpracą, zrozumieniem i życzliwą postawą.

1. Leworęczność u dzieci przygotowujących się do nauki w szkole

1.1. U źródeł leworęczności

Leworęczność nie jest do końca wyjaśniona. Pewne jest to, że ma swój początek w mózgu, a dokładniej mówiąc – w korze mózgowej obu półkul mózgowych. Ruchy lewej połowy ciała powiązane są z prawą półkulą, a ruchy prawej połowy ciała – z lewą półkulą. Dzieje się tak dlatego, że drogi nerwowe przekazujące pobudzenie ruchowe z kory mózgowej do poszczególnych grupy mięśni mają przebieg skrzyżowany.

Przewaga czynnościowa jednej ręki nad drugą jest ściśle związana z jedną z półkul mózgowych. U ludzi leworęcznych półkula prawa dominuje nad lewą, a praworęcznych dominująca jest półkula lewa.

Liczne badania wykazały, że czynnościowa przewaga jednej ręki nad drugą zaznacza się już w okresie niemowlęcym, ale proces pełnej lateralizacji powinien ukształtować się między zakończeniem okresu przedszkolnego a początkiem nauki w szkole. Jeśli tak się nie stanie, dziecko już na początku swojej szkolnej kariery może napotykać na różnego rodzaju trudności, znacząco wpływające na jego osiągnięcia.

1.2. Leworęczność a lewostronność

Leworęczność – to jeszcze nie wszystko, co wiąże się z procesem lateralizacji. Bowiem tempo i siła procesu lateralizacji i związana z nimi czynnościowa przewaga jednej strony ciała nad drugą nie ogranicza się tylko do rąk. Dotyczy również pracy nóg oraz parzystych organów zmysłowych, do których należą oczy i uszy. Sprawność ruchowa każdej z rąk, a także ich wzajemne współdziałanie z nogami, oczami i uszami decyduje o typie dziecka leworęcznego.

Z oczywistych względów najkorzystniej byłoby, gdyby dominującą półkulą u dziecka rozpoczynającego naukę w szkole była półkula lewa, objawiająca się wiodącą prawą ręką, prawą nogą, prawym okiem i prawym uchem. Jest to model określany „**lateralizacją prawostronną**”, najczęściej spotykany i dlatego zdecydowana większość przedmiotów codziennego użytku jest dostosowana właśnie do osób zlateralizowanych w ten sposób.

Jednakże część dzieci posiada jako dominującą półkulę prawą i wówczas wiodącymi stają się lewa ręka, lewa noga, lewe oko i lewe ucho. Ten model określamy jako „**lateralizację lewostronną**”.

Oba wymienione modele – lateralizację prawostronną i lewostronną można określić mianem „lateralizacji ustalonej jednorodnej” i oba uznaje się za prawidłowe, najbardziej optymalne dla procesu uczenia się.

Zdarza się, że żadna z półkul mózgowych nie dominuje wyraźnie nad drugą i wówczas dziecko zamiennie używa prawej i lewej ręki, oka, ucha, nogi. W tej sytuacji trudno jest jednoznacznie określić przewagę jednej strony ciała nad drugą. Jest to „**lateralizacja niestabilna**”.

Bywa także, że proces lateralizacji zaznacza się, ale bardzo subtelnie i tylko wprawne oko jest w stanie dostrzec różnice w stronności ciała. Wówczas mówimy o „**lateralizacji słabo zaznaczonej**”. Dzieci charakteryzujące się lateralizacją nieustaloną lub słabo zaznaczoną używają na przemian raz lewej, raz prawej ręki. W rezultacie obie ręce charakteryzują się podobnym stopniem sprawności, ale żadna ręka nie jest sprawna na tyle, by bez problemu podołała wszystkim zadaniom związanym z nauką i samoobsługą. Ruchy rąk u takich dzieci są nieprecyzyjne, czasami określane jako „niezdarne”, z towarzyszącą im dużą męczliwością.

Najbardziej niekorzystnym modelem z punktu widzenia lateralizacji jest tak zwana „**lateralizacja ustalona skrzyżowana**”. W tym modelu co prawda występuje wyraźna przewaga czynnościowa narządów zmysłu i ruchu, tyle że nie po tej samej, a po obu stronach ciała. Jako przykład można wymienić dziecko leworęczne z wiodącym prawym okiem, prawym uchem i lewą nogą. Dzieci leworęczne o lateralizacji skrzyżowanej już na początku nauki w szkole można rozpoznać po tym, że:

- słabo orientują się w schemacie własnego ciała, myląc jego prawą i lewą stronę,
- mają trudności z określaniem relacji w przestrzeni,
- charakteryzują się niską sprawnością motoryczną,
- odznaczają się brakiem koordynacji rąk,
- prezentują bardzo niski poziom koordynacji wzrokowo-ruchowej,
- bardzo niesprawnie posługują się nożyczkami,
- wykonują rysunki ubogie w szczegóły, o niskim poziomie graficznym,
- piszą litery i cyfry w sposób lustrzany, ze zbyt mocnym lub zbyt słabym naciskiem narzędzia pisarskiego na papier,
- mają wyraźne trudności w czytaniu,
- nierzadko są drażliwe, płaczące, zaleźnione, wycofane, obawiają się niezadowolonia ze strony rodziców i innych osób znaczących z powodu braku oczekiwanych sukcesów ich dziecka w nauce.

Należy więc mieć na uwadze fakt, iż nie tylko sprawność rąk, ale wszystko, co wiąże się z lateralizacją, czyli stronnością ciała, ma istotny wpływ na to, jak sobie będzie radziło dziecko w szkole.

1.3. Rodzice i nauczyciele – wnikliwymi obserwatorami preferencji lateralnych dziecka

To, że 5–6-letnie dziecko preferuje raz lewą, a raz prawą rękę, nie znaczy jeszcze, że wykazuje ono tendencję w kierunku leworęczności. Taka sytuacja może być natomiast wynikiem niezbyt dobrze opanowanej czynności, np. smarowania pieczywa masłem. Dopiero gdy dziecko tę czynność opanuje i będzie wykonywało ją sprawnie, z pewnością zdecyduje się na wybór bardziej odpowiedniej do tego celu ręki. Nie można pochopnie określać dominacji ręki dziecka i podejmować w tej kwestii przedwczesnych decyzji. Należy wykazać się wielką cierpliwością, dokładnością i wnikliwymi, systematycznymi obserwacjami dziecka w różnych sytuacjach życiowych. Warto zwracać uwagę na to, której ręki używa jako pierwszej, ale też której używa częściej i przez dłuższy czas. Ponadto nie należy skupiać się tylko na wybranych 2–3 czynnościach, ale przynajmniej na 7–8, w ciągu dłuższego czasu – przynajmniej kilku tygodni.

Niezwykle istotne jest i to, by w tym czasie dziecko wykonywało dużo zabaw i ćwiczeń ruchowych, angażujących wszystkie mięśnie i zmysły. Ogólny, prawidłowy rozwój fizyczny dziecka sprawi, że jego naturalne preferencje związane z lateralizacją uwydatnią się same.